

Araştırma Makalesi • Research Article

Hükümet Sistemleri ve Yasalaştırma: Karşılaştırmalı Bir İnceleme*

Government Systems and Legalization: A Comparative Examination

Yahya DEMİRKANOĞLU^a

^a Dr. Öğr. Üyesi, Bitlis Eren Üniversitesi, İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü, Bitlis-Türkiye, yahyadmrkngl@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-0219-3657.

ÖZ

Bu çalışmada; literatürde en fazla yer edinen parlamenter sistem, başkanlık ve yarı başkanlık hükümet sistemleri üzerinden kamu politikalarının yasalaştırma süreçleri incelenmiştir. Ele alınan hükümet sistemlerinde politikaların yasalaşma aşaması, bahsi geçen sistemlerin en çok bilinen örneklerini teşkil eden ülkeler seçilerek karşılaştırılmıştır. Dört bölümde tasarlanan çalışmada, öncelikle hükümet sistemleriyle ilgili genel bir bilgi verilmiştir. Daha sonra parlamenter sistemin en saf biçiminin uygulandığı Birleşik Krallık, klasik Başkanlık sisteminin yegâne örneği olan ABD ve yarı başkanlık sisteminin prototipini teşkil eden Fransa örnekleri üzerinden yasalaştırma süreçleri incelenmiştir. Sonuç olarak, farklı hükümet sistemlerinin farklı yasalaştırma süreçlerine neden olduğu, parlamenter sistemde parlamentonun, başkanlık sisteminde başkanın, yarı başkanlık sisteminde hem parlamento hem başkanın yasalaştırma sürecinde etkili olduğu ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Yasalaştırma, Parlamenter Sistem, Başkanlık Sistemi, Yarı Başkanlık Sistemi.

ABSTRACT

In this study; the legislative processes of public policies have been examined through the parliamentary system, presidential and semi-presidential government systems, which have occupied the most place in the literature. The legislative stage of policies in the government systems have been compared by selecting the countries that constitute the most well-known examples of these mentioned systems. The study, which was designed in four chapters, firstly gives a general information about the government systems. Then, the process of legalization is examined by the examples of the United Kingdom, which is the purest form of the parliamentary system, the United States, which is the unique example of the classical Presidential system, and France, which constitutes the prototype of the semi-presidential system, are examined. As a result, it has been shown that different government systems cause different legislative processes that the parliament in the parliamentary system, the president in the presidential system and both the parliament and the president in the semi-presidential system are effective in the legislative process.

Keywords: Legislation, Parliamentary System, Presidency System, Semi-Presidency System.

1. GİRİŞ

Genellikle belirli bir sorunun ortadan kaldırılması için geliştirilen kamu politikaları, çeşitli aktörlerin içerisinde yer aldığı, kurumların etkili olduğu, çözümlenmelerin yapıldığı, süreç ve sonuçlardan oluşan unsurlar bütünüdür (Baboğlu, 2017:513). Bu anlamıyla birçok unsurun tesiri altında kalan kamu politikaları, belirli aşamalardan geçerek şekillenmektedir. Bu aşamalar; geliştirilecek problemin tanınması, alternatif çözümlerin geliştirilmesi, bunlardan birine karar verilmesi, yasal dayanağının oluşturulması, politikanın uygulanması ve izlenmesi şeklinde sıralanabilir (Dye, 2008:14). Kısaca farklı aşamaların semeresi olan kamu politikaları; yasama organınca yapılan kanunlar, mahkeme kararları ve diğer organlarca hazırlanan hukuki düzenlemeler olarak da tanımlanabilmektedir (Vaison, 1973: 663). Bu bağlamda her kamu politikasının yasal bir düzenleme

* Bu makalede bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyulmuştur. / In this article, the principles of scientific research and publication ethics were followed.

gerektirmedeği; ancak tüm kamu politikalarının yasal dayanağının bulunduğu söylenebilir. Genellikle yasama organının yetkisinde olan yasalaştırma faaliyetini de etkileyen birçok unsur ve aktör bulunmaktadır. Ülkelerin demokratiklik düzeyi, katılım mekanizmaları ve bunların işlerliği, yasalaştırma süreçlerini etkilemekte; ülkede faaliyet gösteren sivil toplum örgütleri, siyasal partiler, yargı organları, kamu kurumları ve diğer resmi yapılar, birer aktör olarak yasalaştırma sürecinde yer alabilmektedir (Erat & Özkaya, 2017:268). Bu anlamda çalışmanın sorunsalı olan ‘yasama organının nasıl çalıştığı’ sorusu, politikaları tanımlamada önemli hale gelmektedir.

Bir ülkenin benimsediği hükümet sistemi, yasama organının çalışma şeklini belirleyen en önemli etkidir. Bu bağlamda çalışmanın amacı, farklı hükümet sistemleri bağlamında kamu politikalarının yasalaştırma faaliyetlerini incelemek teşkil etmektedir. Çalışma, dört ana bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde, hükümet sistemlerinin genel özelliklerine değinilmiştir. Literatürde birçok hükümet türü bulunmakla birlikte üç temel hükümet sistemi öne çıkmaktadır. Bu nedenle çalışmanın diğer üç bölümünde; parlamenter, başkanlık ve yarı başkanlık sistemlerinin yasalaştırma süreçleri, bu sistemlerin en bilinen örnekleri olan Birleşik Krallık, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Fransa üzerinden karşılaştırılarak incelenmiştir.

2. HÜKÜMET SİSTEMLERİ ÜZERİNE

Weber tarafından “toplum üzerinde hâkimiyet kuran siyasal bir örgütlenme” olarak tanımlanan devlet (Vergin, 2012:32), ülke sınırları içinde bulunan toplulukların tamamı üzerinde hâkim olan üstün bir örgütlenme ve kapsamı geniş olan bir tüzel kişiliktir. Her tüzel kişilikte olduğu gibi devlet de resmi kurum ve kuruluşlarının oluşturduğu organlar eliyle toplumsal ihtiyaçları karşılamaktadır. Bu yönüyle devletin temel fonksiyonlarını icra edecek organların kuruluş ve işleyişi, karmaşık ve çok yönlü bir süreçtir (Karatepe, 2013:223). Devlet, toplum üzerinde hâkimiyet kurabilmek için bir iktidar oluşumuna gerek duymaktadır. Ancak devlet iktidarı olarak adlandırılan toplumu yöneltme, yönlendirme gücünün, bir bireyin diğer bir bireyi dilediği şekilde yönetebilmesinden ibaret olan genel iktidar kavramıyla karıştırılmaması gerekmektedir. Kuşkusuz devlet iktidarını diğer iktidarlardan ayıran temel unsur, onun hukuki olarak kurallandırılmış olmasıdır. Yani devletin hükümeti olarak iktidarı icra eden bireylere, bir hukuk düzeni tarafından yaratılan ve uygulamaya konan hukuk normlarıyla iktidarı kullanma ehliyeti hasredilmiştir. Başka bir ifadeyle, devlet iktidarının normatif bir yanı bulunmaktadır. Aynı zamanda devlet iktidarını uygulayan hükümetin bağımsız olması gereklidir. Yani başka bir devletin hukuk düzenine, hukuki açıdan bağlı olmamalıdır. Şayet olacaksa bu hukuk düzeni, yalnızca uluslararası hukuk düzeni olmalıdır (Kelsen, 2011: 428-429). Devlet organları olarak kabul edilen siyasi ve idari yönetim, işlevsel olarak uzmanlaşmış gerçek kişilerden müteşekkildir. Bu özellikleri hasebiyle yetkilerini ve özel yükümlülüklerini düzenleyecek özgül bir hukuki çerçeveye içine yerleştirilecektir. Bundan dolayı öncelikle bir anayasa gereklidir. İster yazılı ya da geleneklere dayalı genel; ister özel usul ve törene dayalı koşullarla benimsenmiş istisnai bir metin veya sıradan yasalar bütünüdür sonucunda olsun, bu belgelerin konusunu devlet yetkilerini kurumlar arasında dağıtmak teşkil etmektedir (Braud, 2011:365).

Devletler, tarihsel süreç içinde kurumlar arasında uyum sağlamak amacıyla bu kurumların bağlı olduğu yasama, yürütme ve yargı kuvvetlerini farklı biçimlerde organize etmişlerdir. Kuvvetler bazen bir araya getirilir, bazen de farklı şekillerde birbirinden ayrılabilir. Kuvvetlerin farklı organizasyonu, birbirinden farklı hükümet sistemlerini meydana getirir (Özer, 2016:131). Diğer bir ifadeyle, siyasal rejimin en temel unsuru ve ondan bağımsız düşünülmeyecek olan hükümet sistemlerinde (Gül, Kamalak & Sallan Gül, 2017:103) belirleyici olan; yasama, yürütme ve yargı organlarının nasıl örgütlendiğidir ve bu durum yönetimin yapısını resmetmektedir (Erat, 2015:326).

Kuvvetlerin bir arada olduğu sistemlerde, yasama ve yürütme kuvvetlerinin seçilmemiş kişi ya da kurulda birleşmesi durumunda mutlak monarşi ya da diktatörlükten söz edilebilirken, iki kuvvetin halk tarafından seçilmiş bir mecliste toplanması durumunda, meclis hükümeti sistemi söz konusudur (Özbudun, 2016:357). Kuvvetler ayrılığı ise, demokratik devlet idaresinin ilk şartıdır ve hükümet sistemlerinin kuvvetler ayrılığı açısından sınıflandırılması, siyaset ve anayasa teorisi açısından yerleşik bir gelenektir (Hekimoğlu, 2009:7). Temel hak ve özgürlükleri zedelemeyecek biçimde örgütlenen yasama, yürütme ve yargı kuvvetlerinin ayrılığı (Saybaşıllı, 1985:11), 17. ve 18. yüzyıl siyaset felsefesine bağlı olarak gelişmiştir. Kuvvetler ayrılığı prensibinin temel çıkış noktası, kuvvetlerin tek kişi ya da makamda olmasının kötüye kullanımla sonuçlanabileceğidir (Teziç, 2009:407-408).

Klasik anayasa hukukunun temellerinden biri olan kuvvetler ayrılığını teorileştiren Montesquieu olsa da bu ilkeyi dile getiren ilk düşünür Locke’dur (Gözler, 2010:82). Locke, “Hükümet Üzerine İki Deneme” adlı kitabında yasama, yürütme ve konfederatif iktidar olmak üzere üç kuvvet öngörmektedir. Yasama ve yürütmenin birbirinden ayrı olması gerektiğini düşünen Locke, yasama ve yürütmenin aynı makamda olması durumunda yetkilerin kötüye kullanılacağını düşünmektedir (Teziç, 2009: 409-410). Yargı erkini ayrı bir iktidar olarak değil, daha ziyade yürütme içinde bir faaliyet olarak gören Locke (Gözler, 2010: 83), yaşamayı üstün erk olarak addetmekte ve yürütmeyi de ona bağlı saymaktadır (Teziç, 2009:410).

Montesquieu’ya göre de, “yasama yetkisiyle uygulama ya da yürütme yetkisi aynı kişiye ya da aynı memurlar topluluğuna verilirse, ortada hürriyet diye bir şey kalmaz; çünkü aynı hükümdarın ya da aynı senatonun, şiddet kullanarak uygulamak için ağır kanunlar yapmasından korkulur” (Montesquieu, t.y.: 170). Montesquieu’nun “Yasaların Ruhu” adlı eserini kaleme aldığı tarihten bu yana güçler arasındaki ilişki; liberal demokrasi, hukuk devletinin tesis edilmesi ve bireyin özgürlüğüne yönelik engellerin kaldırılması için tehdit olarak görülen devletin gücünün bölünerek sınırlandırılması üzerine kurulmuştur (Kaynar, 2015: 288).

Kuvvetler ayrılığına dayanan tarihin ilk iki önemli hükümet sistemi, Birleşik Krallık’taki parlamenter sistem; ABD’deki başkanlık sistemidir. Ayrıca her iki sistemin özelliklerini taşıyan karma bir model olan yarı başkanlık sistemi de vardır (Hakyemez, 2012: 272). Parlamenter sistem, 17. yüzyılın ortalarında Büyük Britanya’da doğup gelişmiş, 19. yüzyılın başında

Fransa'da ve daha sonra diğer ülkelerde uygulanmaya başlanmıştır. Belli ortam ve koşulların bir araya gelmesi, olayların zorlaması ve belli düzeyde rastlantı sonucunda oluşan bu sistem, pratikten teoriye doğru kurulan bir sistemdir (Kaboğlu, 2000:134-135).

Parlamentar sistemde erkler arasındaki ilişki, işbölümü ve işbirliğine dayandığı için, devlet erklerinin yumuşak ayrılığı söz konusudur (Yücel, 2016: 72). Yasama (parlamento) içinden seçilen hükümet (yürütme), yasamaya karşı sorumludur. Bu nedenle hükümetin göreve başlaması, parlamentonun güvenoyuna bağlıdır. Hükümetin parlamentodan güvenoyu alamaması durumunda, devlet başkanınca ya hükümeti kurmak üzere bir başka parlamentere yetki verilir ya da parlamento feshedilerek genel seçimlere gidilir (Ayan Musil, 2013: 190). Zayıf kuvvetler ayrılığına dayanan parlamenter sistemde çoğu zaman hükümeti kuran parti, parlamentoyu da kontrol etmektedir. Yasama ve yürütmenin bir dereceye kadar çakıştığı parlamenter sistemin en güçlü aktörü, kuşkusuz başbakandır (Yayla, 2014: 71).

Katı kuvvetler ayrılığına dayanan başkanlık sistemi, Westminster Modeli demokrasisinin 18. yüzyıl sonundaki ağır koşullarına tepki olarak İngilizlere karşı bağımsızlık mücadelesi veren Amerikalılarca türetilmiştir (Fendoğlu, 2014: 16). Yürütme erkinin tek kişiden ve ona bağlı idari mekanizmadan müteşekkil olduğu başkanlık sisteminde, başkan doğrudan halk tarafından seçilmekte ve yasamanın güvenine ihtiyaç duymamakta olup, aynı kişi yasama ve yürütmede görev alamamaktadır (Ergil, 2013: 373). Başka bir ifadeyle bu sistemde erkler, birbirinden bağımsız ve eşit siyasal güce sahiptir (Kalaycıoğlu, 2005: 14). Parlamenter sistemden farklı olarak yürütmenin tek başlı olduğu bu sistemde, sembolik devlet başkanlığı yoktur (Gözler, 2012: 243). Ülkelere göre değişmekle birlikte halk tarafından doğrudan veya dolaylı olarak belirli bir süreliğine seçilen başkanın (genellikle bu süre 4-8 yıl arasındadır) görev süresi, parlamento tarafından kısıtlanamayacağı gibi, yürütme feshedilememektedir (Özer, 2016: 185). Ancak devlet başkanının görevi kötüye kullanması ve ağır suç işlemesi gibi durumlar, bunun istisnasını oluşturmaktadır. Bu sistemde parlamentonun da halk tarafından seçilmesi nedeniyle yürütmenin de parlamentoyu feshetme yetkisi bulunmamaktadır (Ayan Musil, 2013:192-193). Aralarındaki ilişkide meydana gelen kopukluğu gidermek adına yasama ve yürütme arasında yürütmenin bazı işlemleri için senatonun onayı; başkana da yasaları veto hakkı gibi denetim ve denge sistemi geliştirilmiştir (Gözbüyük, 2003:35). Yürütme gücünün yegâne sahibi başkan, bakanları göreve getirebilir ve görevden alabilir. Bu bağlamda yürütme arasında uyumsuzluk sorunu yaşanmayabilir (Özbudun, 2005: 107).

Başkanlık ve parlamenter sistemin birtakım özelliklerini taşıyan yarı başkanlık sistemi (Demir, 2014: 831) ise, Fransa'da 1962 yılında anayasada yapılan değişiklikle ortaya çıkan bir hükümet sistemidir. Maurice Duverger tarafından teorileştirilen sistemin en temel özellikleri: Başkanın halk tarafından seçilmesi, önemli yetkilere sahip olması ve yürütme yetkisine sahip başbakan ve bakanların parlamento karşı çıkmadıkça görevlerine devam etmeleridir (Erdem, 2014: 1). Başkanlık sisteminden farklı olarak yürütmenin iki başlı bir görünüme sahip olduğu yarı başkanlık sistemlerinde, devlet başkanı ile hükümet başkanı arasında bir tür diyarşi kurma zorunluluğu bulunmaktadır (Sartori 1997:162). Sistemde başkanın halkoyu ile göreve gelmesi, aynı yetkilerinin bulunması ve partisi ile ilişkisinin devam etmesi, devlet başkanını güçlü kılan özelliklerdir (Yavuz, 2015:13). Başkanın halk tarafından seçilmesi başkanlık sistemiyle ortak olan bir özellik iken, iki başlı bir yürütmeye sahip olması nedeniyle de bu sistemden ayrılmaktadır. Ayrıca yarı başkanlık sisteminde devlet başkanı, iktidarını başbakanla paylaşmaktadır. Başbakan ve bakanlar kurulu, parlamentonun güvenini almak zorundadır (Sartori 1997:161-162; Kahraman, 2012: 442).

3. PARLAMENTER SİSTEMDE YASALAŞTIRMA SÜRECİ: BİRLEŞİK KRALLIK ÖRNEĞİ

Birleşik Krallık'ta yasama; Taç, Lordlar Kamarası ve Avam Kamarası'ndan oluşan parlamentoya aittir (Eroğul, 2001:4). 650 milletvekilinden oluşan Avam Kamarası, seçimle; yaklaşık 800 civarında üyesi olan Lordlar Kamarası ise, atama ve veraset yoluyla seçilmektedir (Dışişleri Bakanlığı, 2018). Seçimle işbaşına gelmeyen Lordlar Kamarası, herhangi bir seçim bölgesini temsil etmemektedir. Avam Kamarası'nın çalışmalarını denetlemeye ve yasaları gözden geçirmeye yetkili olan Lordlar Kamarası, parlamentonun üst kamarasıdır (BBC Akademi, 2018). Yasama sürecinin asıl aktörü, Avam Kamarası'dır. Yasama süreci Lordlar ya da Avam Kamarası'ndan başlatılabilmektedir. Ancak vergilendirmeye ilişkin politikalarda yasa önerileri Avam Kamarası'nda başlatılmak zorundadır. Bir politikanın yasalaşması için üç tip öneri (bill) bulunmaktadır: Vatandaşlar tarafından sunulan (private bills), parlamento üyeleri tarafından sunulan (private member's bills), hükümet tarafından sunulan (government bills) yasa tasarıları. Uygulamada yasalar büyük oranda hükümetin sunduğu yasa tasarısı ve önerileriyle oluşmaktadır ve diğer önerilerin yasalaşma ihtimali çok düşüktür (Bilgin, 2017: 209). Bir yasama yılında hükümet tarafından ortalama otuz, milletvekilleri tarafından yüz ve parlamento dışından ise, üç yasa teklifi yapılmaktadır. Parlamento dışından kaynaklanan özel yasa tasarıları, hukukçuların oluşturduğu yetkili firmalar tarafından hazırlanmaktadır. Bu yolla başvuru yapan kişi "promoter" olarak adlandırılır. Gazeteler aracılığıyla duyurulan yasa tasarıları, Kamarada üyesi bulunan partilere gönderilir ve ilgili kurum bundan haberdar edilir. Yasadan etkilenen diğer kişi ve kurumlar da sürece katılabilir. Yasa tasarılarının kabulü her iki kamaranın görüşüp karara bağlanmasına tabi olsa da bu tasarılar iki kamaradan birisine sunulabilir. Genellikle yerel sorunların çözümüne ilişkin politikalar için verilen yasa önerileri için, her iki kamarada ilgili ofisler bulunmaktadır. Bu ofisler yasa tasarılarının kabulü için gerekli şartları sağlayıp sağlamadıklarını kontrol etmektedir (Kara, 2012: 29-30).

Birleşik Krallık'ta İttüzüğe göre bir yasama yılında on üç Cuma oturumunun milletvekillerinin önerdiği yasa tekliflerine ayrılmasına rağmen, yasa tasarılarının yasalaşma olasılığı -diğer parlamenter sistemlerle benzer şekilde- yasa tekliflerine nazaran oldukça yüksektir. Aynı zamanda kabul edilen yasa teklifleri de çoğunlukla iktidar milletvekillerince sunulan tekliflerden müteşekkildir (Kara, 2012: 29-30). Birleşik Krallık'ta yasalaştırma süreci beş aşamadan oluşmaktadır: İlk aşamada (first reading), tasarısı ya da öneri, meclisin bilgisine sunulmaktadır. Bu aşamada herhangi bir görüşme ya da oylama söz konusu değildir. İkinci aşamada (second reading), tasarısı ayrıntılı olarak tartışılmakta (Eroğul, 2001:11) ve bir sonraki aşamaya geçirilip geçirilmeyeceği noktasında oylama yapılmaktadır. Bu nedenle ikinci aşama, yasalaştırma sürecinin kritik aşamalarından biridir.

Üçüncü aşamada (committee stage), onaylanan yasa önerileri, ilgili komisyona havale edilmektedir (Bilgin, 2017:209). İlgili komisyon, genellikle sürekli komisyonlardan biri olsa da bazı metinler için select committee (geçici komisyon) kurulabilmekte veya lordlardan ve milletvekillerinden oluşan karma bir komisyonun görüşü alınabilmektedir. Üçüncü aşamada anayasal anlam taşıyan yasalarda olduğu gibi önemli yasalar, mali ya da tartışmasız geçecek yasalar için özel komisyon incelemesi yöntemi kullanılmaktadır. Tüm kamaranın komisyon olarak toplandığı bu durumlarda, genel kuruldan farklı olarak katı kurallara uyulmadan meselenin derinlemesine tartışılması için Speaker¹ toplantıya katılmamaktadır. Dördüncü aşama olan rapor aşamasında (report stage), olgunlaşan konu raporlanmakta ve komisyon başkanınca kamaraya sunulmaktadır. Öneri ya da tasarı için yapılan öneriler ve komisyonun görüşü detaylı bir şekilde tartışılmaktadır. Son aşamada (third reading), biçimsel değişikliklere izin verilmekte ve meclisin ikna edilmemesi durumunda konunun genel kurulda görüşülmesine, yani üçüncü aşamaya dönülmesine karar verilmektedir. Yasalaştırma sürecinde, her iki kamarada da genellikle aynı yol izlenmektedir. İki kamaranın kabul ettiği metnin yürürlüğe girmesi, Taç'ın onayına bağlıdır. Bu durumda Taç'ın onaylamama durumu, söz konusu değildir (Eroğul, 2001: 11-12).

Yasa teklifi ya da tasarısının açıklığı yeterli görülürse, yasalaştırma süresi kısalmaktadır. Bu durum, yüzden fazla üyenin desteğine bağlıdır. Diğer bir kısaltma yöntemi, nadiren de olsa tasarı ve teklif için belirli bir sürenin ayrılmasıdır. Süre dolduğunda görüşmeler kesilmektedir. Üçüncü kısaltma yöntemi ise, tasarı ve tekliflerinin yalnızca önemli bölümlerinin tartışılmaya açılması şeklindedir. Avam Kamarası'nın onayını alan tasarı ve tekliflerin yasalaştırılması, Lordlar Kamarası'nın onayına bağlıdır. Lordlar Kamarası uygulamada sorun çıkacağını öngörmez ise, genellikle tasarımı kabul etmekte ve Taç'a iletmektedir. Ancak Lordlar Kamarası, basit konuları düzenleyen tasarı ve teklifleri² bir ay; önemlileri ise, bir yıl beklettikten sonra Taç'a gönderme hakkına sahiptir. Diğer taraftan tasarı ve teklif uygun bulunmayıp, Avam Kamarası'na gönderilebilir. Bu durumda Avam Kamarası, itirazı haklı bulursa ilgili komisyona havale eder, komisyon gerekli değişiklikleri yapar ve Avam Kamarası'nda onaylandıktan sonra Lordlar Kamarası'na, oradan da Taç'a gönderilmektedir. Eğer Avam Kamarası itirazı yersiz bulur ve tekrar onaylarsa, bu durumda tasarı ve teklif bir yıl bekletildikten sonra yasalaşır. Taç kendisine gelen tasarı ve teklifleri genel olarak imzalamaktadır. 19. yüzyıldan günümüze bu durumun istisnası görülmemiştir (Arslan, 2015: 60-61). Görüldüğü üzere yasa tasarılarının Avam Kamarası'nda onaylanması durumunda, yasalaştırmaya ihtimali yoktur. Lordlar Kamarası'nın yetkisi, yalnızca süreci geciktirmeye yöneliktir. Taç ise, onaylanmış olan yasa yürürlük kazanması için imzalayarak formalite biçiminde bir yetkiyi kullanmaktadır. Birleşik Krallık'ta Avam Kamarası, teorik olarak yasama gücünü elinde tutmaktadır. Ancak fiili durumda kabinenin üstün rol oynadığı görülmektedir (Çam, 2000: 57).

4. BAŞKANLIK SİSTEMİNDE YASALAŞTIRMA SÜRECİ: ABD ÖRNEĞİ

ABD, klasik demokrasinin parlamenter sistem dışındaki türü olan başkanlık sisteminin en önemli temsilcisidir. ABD'de, kuvvetler ayrılığı ve federalizm, belirli tarihsel koşulların sonucunda ortaya çıkan siyasi sistemin temel ilkeleri arasında yer almaktadır. Anayasal bir ilke olarak kuvvetler ayrılığına göre, bir organın yetkileri diğer bir organ tarafından yerine getirilemez. ABD'de yasama organı, Kongre'dir. Kongre, Senato ve Temsilciler Meclisi'nden oluşmaktadır (Şaylan, 1981: 88-89, 102). ABD'nin iki meclisli yapısında her ne kadar sömürge döneminden itibaren yakınlığı bulunduğu Birleşik Krallık'ın çift meclisli yapısının etkisi bulursa da bunun asıl nedenini, devletin federal yapılı olması teşkil etmektedir. Büyük federe devletler karşısında küçük federe devletlerin korunması amacıyla her bir federe devlet, nüfusu oranında Temsilciler Meclisi'nde yer edinir ve Senato'da her federe devlet eşit sayıda temsil edilir (Dereli, 2001: 62). Kongrenin üst meclisi olan Senato, doğrudan halkın seçtiği ve her eyaletten iki temsilcinin seçildiği yüz üyeden oluşur. Temsilciler Meclisi ise, 435 üyeden oluşmaktadır (Miş, Aslan, Ayvaz, & Duran, 2015: 61).

ABD Anayasası'na göre Temsilciler Meclisi üyeleri, iki yıl için her eyaletin kendi halkı tarafından seçilirken; Senato üyeleri, her eyaletin yasama meclisince altı yıl için seçilmektedir (md. 1, Bölüm 2-3). Her iki yapının birleşiminden oluşan Kongre'nin en temel vazifesi, yasa yapımıdır. Kongre üyeleri tarafından sunulan teklifler ve üç farklı türde hazırlanan karar teklifleri, yasama faaliyetinin farklı biçimlerini oluşturmaktadır. Yasa teklifleri, kamusal ve özel teklifler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Kararlar ise, Başkan tarafından onaylanması gereken ve yasa teklifi ile eşdeğer olan "müşterek kararlar"; genelde Kongre'nin idari işlerine ilişkin iki kamaranın da onayladığı ve Başkan'ın onaylaması gerekmeyen, bu bağlamda yasa gücü taşımayan "uzlaşma kararları"; herhangi bir kamarada onaylanmanın yeterli olduğu "basit kararlar" şeklinde üçe ayrılmaktadır (Koçak, 2017: 43-45).

Uzun ve karışık bir süreç olan yasama faaliyeti, Kongre üyelerinden birisinin bağlı bulunduğu meclise yasa önergesi vermesiyle başlamaktadır (Zengin, 2007:5). Meclis tarafından gündeme getirilebilecek "vergi kanunu yasa tasarısı" dışındaki yasa tasarısı, genel bir komiteye gönderilir. Söz konusu tasarı buradan geçtikten sonra, uzmanlaşmış bir alt komiteye sunulur (Sayarı, 2014:107-108). Önemli yasalarda yasadaki etkilenecek olan sivil toplum örgütleri ve vatandaşlar alt komite tartışmalarına katılır (Tunçdemir, 2017). Bu alt komitenin üyelerince de tartışılarak, çoğunluk için kabul edilebilir hale gelecek şekilde değiştirilir. Daha sonra da alt komitede yapılacak oylamada çoğunluk oyunu alabilen tasarı, tartışılmak üzere Kongre'nin her iki kanadına gönderilir. Tasarının Kongre'nin her iki kanadında onaylanmaması durumunda; iki kanadın üyelerinden teşkil edilecek bir konferans komitesi, uzlaşma sağlanması amacıyla tasarımı tartışır. Tasarının onaylanmasının ardından, söz konusu tasarı, Başkana gönderilir. Tasarı Başkanca imzalanarak yasa haline getirilebilir ya da Kongreye iade edilebilir. Kongre, her iki meclis

¹ Meclis Başkanı

² Lordlar kamarasına iletilen tasarı veya tekliflerin önemli veya basit konular olup olmadığına "Speaker" karar vermektedir (Arslan, 2015:61).

kanadının üyelerinin üçte ikisinin onayıyla Başkanın vetosunu geçersiz kılabilir. Bu durumda söz konusu tasarı, Başkanın imzasına gerek kalmadan yasalaşmaktadır (Sayarı, 2014: 107-108).

Görüldüğü üzere Başkan'ın veto etmesi durumunda yasalaştırmanın gerçekleşebilmesi için meclislerden beklenen oy oranı, Başkan'ın yasalaştırma aşamasındaki kritik rolüne işaret etmektedir. Ayrıca Başkan kendi siyasi gündemini desteklemek ve yürütmek için yeni program, görev ve komisyonlar oluşturma; Kongre'den geçen yasanın uygulama ve yürürlüğe konmasına ilişkin politikalar hazırlama gibi, yasa gücünde direktifler ile yürütme kararları çıkarma yetkisine sahiptir (USINFO, 2005). Bununla birlikte, anayasal olarak hükümetin yasa tasarısı önerme yetkisi bulunmasa da Başkan'ın sekreteri olarak nitelendirilen bakanlar aracılığıyla hazırlanmış olduğu yasa tasarılarını kendilerine yakın olan milletvekilleri üzerinden teklif ettiği görülmektedir (Arslan, 2015: 182).

Son olarak ABD'de başkanın yasama erki içerisinde değerlendirilebilecek kararname çıkarma yetkisi bulunmaktadır. "Executive order" olarak bilinen bu yetki, ABD Anayasası'nda açık bir şekilde belirtilmemiştir. Ancak 1793'te, Fransa ve Britanya arasındaki savaşta, ABD Başkanı olan George Washington'un tarafsızlığını ilan ettiği ilk karardan sonra, ABD başkanlarının zaman zaman bu yola başvurdukları görülmektedir (Çolak, 2017: 59). Bugüne kadar 13 bin 916 karar çıkarılmıştır. Bunun 151'i mevcut başkan Donald J. Trump tarafından çıkarılmıştır (The American Presidency Project, 2020a). Anti-Semitizmle mücadele, İran'a yaptırımlar uygulamak, belirli kişilerin mülkiyetini engelleme ve askıya alma, ücret oranlarında düzenleme yapmak, emeklilik güvencesini arttırmak gibi kararlar yürütme emri kapsamında çıkarılmıştır (The American Presidency Project, 2020b). Yürütme organlarının işlerini kolaylaştırma için çıkarılan bu emirler yasa gücündedir. Ancak Kongre'nin bu emirleri, yasa çıkarmak yoluyla geçersiz kılma yetkisi bulunmaktadır. Fakat başkanın meslek hayatında itibar zedeleyici bir durum olduğu için bu yola nadiren başvurulduğu görülmektedir. Bugüne kadar çıkarılan emirlerin Kongre tarafından değiştirilme oranı %4'ün altındadır (Çolak, 2017: 59). Bu durum, ABD Başkanının yasama alanında etkili ve aktif bir figür olduğunu göstermektedir.

5. YARI BAŞKANLIK SİSTEMİNDE YASALAŞTIRMA SÜRECİ: FRANSA ÖRNEĞİ

Fransa'da yasama yetkisi, Millet Meclisi ve Senato'dan oluşan Parlamentonun elindedir. Beş yıl için genel oyla seçilen üyelerden oluşan Millet Meclisi, Başkan tarafından feshedilebilirken; altı yıl için yine genel oyla seçilen üyelerden oluşan ve her üç yılda bir üyelerinin yarısı yenilenen Senato, feshedilemez. Fransa'da iki meclisin eşitliğinden söz etmek mümkün değildir ve Anayasa'da Millet Meclisi öne çıkmaktadır (Çelebi, 2012: 56-58). Yasa teklifleri çoğu zaman hükümetten çıkmaktadır ve hükümetin şart koşması halinde teklifler "ya kabul et ya da reddet" anlayışı ile değişiklik olmadan mütalaa edilmektedir. Hükümet Başbakan ve Başkanın mutabakatı durumunda, basit bir kararname ile birçok yasa çıkarılabilir (Roskin, 2016: 133).

Anayasaya göre Başbakan ve parlamento üyelerince yasa teklifi sunulabilmektedir. Sunulan yasa tasarıları için öncelikle Danıştay'dan görüş alınır ve akabinde teklifler, Bakanlar Kurulu'nda müzakere edilir. Mali ve sosyal güvenliğin finansmanına ilişkin politikalarda yasa tasarıları önce Millet Meclisi'ne; mahalli idareler teşkilatının temel politikalarına ilişkin yasalar ise, önce Senato'ya sunulmaktadır (md. 39). "Aylık oturumların ilk iki haftasında, öncelikle ve Hükümetin saptadığı sıraya göre, Hükümet tarafından verilen yasa tasarıları ve Hükümetin kabul ettiği yasa teklifleri görüşülür. Ayrıca, maliye yasa teklifleri, sosyal güvenliğin finansmanına ilişkin yasa teklifleri ve Anayasada belirtilen hükümlere tabi olarak, diğer Meclisin en az altı hafta önce sunacağı diğer yasa metinlerinin yanı sıra, olağanüstü hallerle ilgili yasa teklifleri Hükümetin talebi üzerine, öncelikli olarak Meclisin gündemine alınır"(md. 48). Ayrıca Hükümet, parlamento gündemine getireceği konularda sınırlamaya gitme yetkisine sahiptir. Bu bağlamda Fransa'da hükümete istikrar kazandırmak ve etkinliğini arttırmak noktasında önemli yetkiler tanınmıştır (Şencan, 2014:87-88). Öyle ki bu sistemde referandum yolu ile Cumhurbaşkanıya Parlamento'ya aşma yetkisi verilmiştir. Parlamento ise, ancak belirli konularda yasa yapma yetkisine sahiptir (Dereli, 2001: 69).

Hükümetin yasa teklifleri, organik yasanın belirlediği şartlara göre Millet Meclisi veya Senatonun görüşme takvimine alınır. Hükümet yasa teklifinin gönderildiği ilk Meclisin Başkanlık Divanı bu yasa teklifinde organik yasadaki belirtilen kurallara uyulmadığını beyan ederse, Hükümetin hazırladığı yasa teklifi müzakere gündemine alınmayabilir. Başkanlık Divanı ve Hükümet arasında fikir ayrılığının bulunması halinde, ilgili Meclis Başkanı veya Başbakan konuyu Anayasa Konseyi'ne havale edebilir. Anayasa Konseyi sekiz gün içinde kararını açıklar. Millet Meclisi ya da Senato Başkanı, yasa teklifini Meclise tevdi eden üyenin itirazı bulunmadıkça, ilgili Meclisin bir üyesi tarafından o Meclise sunulan bir yasa teklifini yasadaki belirtilen şartlara uygun olarak, komisyonda görüşülmeye başlanmadan önce, görüş için Danıştay'a sunabilir (md. 39). Parlamento üyeleri tarafından getirilen yasa teklifleri, kabul edilmeleri durumunda kamusal kaynakların azalması, yeni bir kamusal yükümlülük yaratılması ya da böyle bir yükümlülüğün ağırlaştırılması sonucunu doğurabilecek teklif ve değişiklikler kabul edilemez (md. 40).

Hükümet ve Parlamento üyeleri tarafından sunulan yasa tasarısı, her iki Mecliste de sayıları sekiz ile sınırlanmış olan daimi komisyonlardan birine gönderilir. Hükümet ve Parlamento üyeleri tarafından sunulan yasa tasarısı ve teklifleri, Hükümetin ya da konuyu görüşen Meclisin isteği üzerine, incelenmek için, o konuda özel olarak oluşturulmuş komisyonlara gönderilir (md. 43). Komisyon üyeleri tasarıları değerlendirmekte ve metnin son hali, genel kurulda raportör aracılığı ile okunmaktadır. Sunulan tasarıların uluslararası anlaşma olması durumunda, komisyonun bunu değiştirme yetkisi bulunmamaktadır. Sadece evet-hayır oylamasına tabi tutabilmektedir. Millet Meclisi Genel Kurulu'nda okunan tasarılar için partiler adına söz alan konuşmacılar, önerilerini belirtme ve eleştirme hakkına sahiptirler. Ancak Meclisteki ağırlıkları oranında süre ve sıra hakkına sahip olmaları, bu mekanizmanın etkinliği açısından sınırlılık oluşturmaktadır. Ayrıca ilgili bakan ve Başbakan'ın söz hakkı bulunmakta ve tasarıda değişiklik talep edebilmektedirler. Yapılan konuşmalar sırasında tasarı hakkında değişiklik öngörülür ve genel kurulda

yapılan oylama sonucu değişiklik öngörüsü kabul edilirse, bu metin ilgili komisyona gönderilmektedir. Komisyondan gelen nihai metin, raportör tarafından genel kurulda okunmaktadır. Oylama öncesinde partiler ve hükümet kısa süreli (beş dakika) görüşünü açıklamakta ve oylamaya geçilmektedir. Önce maddeler üzerinde oylama yapılmakta, sonrasında tüm tasarı oylanmaktadır. Millet Meclisi, genel kurulundaki milletvekillerinin çoğunun oyu ile kabul edilen tasarının Senato'dan da geçmesi gerekmektedir (Arslan, 2015: 238-240).

Buna göre herhangi bir politika için sunulan tasarı ya da teklifin yasalaşabilmesi için her iki meclisten de geçmesi gerekmektedir. Anayasa her ne kadar bu konuda meclislere eşitlik tanıdıysa da yasa tasarısının iki mecliste iki defa oylandıktan sonra yasalaşamaması durumunda; iki meclis tarafından oluşturulan karma komisyonun hazırladığı uzlaşma metninin Hükümetçe uygun görülmesi halinde meclislere sunulması hususunda son karar verecek olan makam, Millet Meclisi'dir. Genel olarak eğer hükümet ve Millet Meclisi aynı görüşte ise, Senato etkisiz kalabilmektedir. Millet Meclisi'nin Senato'dan geniş yetkilere sahip olduğu diğer bir alan, Hükümeti denetleyebilmesidir. Hükümete güvenoyu verme, onu düşürme yetkisi Millet Meclisi'ndedir ve bu açıdan Hükümetin Millet Meclisi'ne karşı siyasal sorumluluğu vardır (Dereli, 2001: 72-73). Yasalaştırma süreciyle ilgili önemli sonuçlardan birisi, yasalaşan tekliflerin yaklaşık %95'inin hükümet merkezli oluşu ve gerek Ulusal Meclis, gerekse de Senato tarafından önerilen tasarı ile tekliflerin yasalaşma olasılığının düşük olmasıdır (Arslan, 2015: 240).

6. SONUÇ

Bu çalışmada yasalaştırma süreci, hükümet sistemlerinin farklı tipleri açısından ortaya konmaya çalışılmıştır. Parlamenter sistemde Birleşik Krallık örneğinde parlamento; başkanlık sisteminde ABD örneğinde Başkan ön plana çıkmaktadır. Her iki sistem arasında yer alan yarı başkanlık sisteminin Fransa örneğinde, hem Başkanın, hem de parlamentonun önemi oldukça görülmüştür. Bu anlamda hükümet sistemlerine göre yasama organlarının işleyişi de birbirinden farklılık göstermektedir.

Birleşik Krallık'ta her ne kadar vatandaşların aracı kurumlarla yasa teklifi sunma olanakları bulunsun da bu yolla yasalaşan çok az teklif bulunmaktadır. Parlamenter sistemin özelliği olarak hükümetin ve milletvekillerinin sunduğu tasarı veya teklifler, daha kolay yasalaşabilmektedir. Hatta yıl içerisinde belirli sayıda oturum, milletvekillerinin yasa teklifine ayrılmaktadır. Hükümetin sunduğu tasarıların yasalaşması ve bireysel olarak parlamento üyelerinin yasa tasarı ve teklifi sunma ve bunun yasalaşma oranı yüksektir. Tasarı ve teklifler alt komisyonlara gönderilmeden önce ilgili mecliste tartışılmakta ve sürecin devam edip etmeyeceği oylanmaktadır. Ayrıca halkoyuyla seçilen Avam Kamarası'nın yetkileri, Lordlar Kamarası'na nazaran oldukça fazladır. Avam Kamarası'nın kabul ettiği bir tasarının yasalaşmama ihtimali neredeyse yoktur. Lordlar Kamarası, bu tasarıların yasalaşmasını en fazla bir yıl geciktirme hakkına sahiptir. Taç ise, 19. yüzyıldan günümüze meclislerden geçen her yasayı onaylamıştır. Bu bağlamda Birleşik Krallık'ta parlamento politikaların yasalaşma sürecinin etkin unsurunu teşkil etmektedir.

ABD'de ise, Başkan imza aşamasına gelmiş bir tasarı ya da teklifi veto etme hakkına sahiptir. Bu durumda Senato ve Temsilciler Meclisi'nin her ikisinin de üçte iki çoğunlukla tasarımı kabul etmesi gerekmektedir. İki partili sisteme sahip olan ABD'de Başkan'ın mensubu olduğu parti üyelerinin üçte birden fazla olacağı düşünüldüğünde, veto edilen bir tasarının yasalaşmama ihtimali doğmaktadır. Ayrıca her ne kadar yürütmenin işlerini kolaylaştırmak için başvurulmuş bir araç olsa da yasa hükmünde olan yürütme emirleriyle düşünüldüğünde Başkan, kamu politikalarının etkili bir aktörü olarak öne çıkmaktadır. Fransa'da ise, hem Başkan, hem de Başbakanın yasamada belirleyici yetkileri bulunmaktadır. Yarı başkanlık sisteminin bir yansıması olarak, Başbakan ve parlamento üyeleri yasa teklif edebilmektedir. Buna karşın milletvekillerinin getirebileceği yasa teklifi türlerinde sınırlamaya gidilmiştir. Ayrıca Başbakan'a bağlı olan Hükümetin içinden çıktığı Millet Meclisi, yasama sürecinde neredeyse nihai kararı verecek yetkidedir. Bu durum, Fransa'nın yarı başkanlık rejimine geçişine neden olan koşulların sonucunda ortaya çıkmıştır. 1958 Anayasası öncesinde parlamentoda yaşanan ve yasalaşma önünde büyük engeller oluşturan tartışmaların önünü almak ve böylece Hükümete bu yönde istikrar kazandırmak amacıyla böyle bir yapı kurgulanmıştır. Bu yapıda Hükümet ve Başkan, politikalar üzerinde belirleyicidir.

Sonuç olarak hükümet sistemleri temelinde yasalaşma sürecini inceleyen bu çalışma, farklı hükümet sistemi tiplerinin yasalaştırma süreçlerini farklılaştırdığını ortaya koymuştur. Literatürde ve pratikte üç hükümet sistemi dışında farklı hükümet sistemleri bulunmaktadır ve hepsi için inceleme yapmak, daha kapsamlı bir çalışmayı gerektirmektedir. Ancak belirli politikalar üzerinden karşılaştırmalı ya da tek bir politika üzerinden uygulamalı çalışmalar yapmak, hem siyaset bilimi, hem de kamu politikası disipliniinde yasalaştırma aşaması çalışmalarına katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Arslan, R. (2015). *Demokratik Yönetim Sistemleri*. Bursa: Dora Yayınları.
- Ayan Musil, P. (2013). Hükümet Sistemleri: Başkanlı Sistemi ve Parlamenter Sistem. *Karşılaştırmalı Siyaset Temel Konular ve Yaklaşımlar* (s. 189-207). (Der. S. Sayarı ve H. Dikici Bilgin). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Baboğlu, C. (2017). Kamu Politikası Analizine Yönelik Kavramsal ve Kuramsal Bir Çerçeve. *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yönetim Bilimleri Dergisi*, 15(30), 511-532.
- BBC Akademi. (2018). *Lordlar Kamarası*. 05.02.2019 tarihinde www.bbc.co.uk: <https://www.bbc.co.uk/academy/tr/articles/art20150415093742710> adresinden alındı.

- Bilgin, M. (2017). Parlamenter Sistemin Doğduğu Ülke: İngiltere. *Karşılaştırmalı Hükümet Sistemleri: Parlamenter Sistem (Almanya, Güney Afrika, Hindistan, İngiltere, İtalya ve Japonya Örnekleri)* (s. 183-229). (Ed. S. Gökçimen). Ankara: TBMM Basımevi.
- Braud, P. (2011). Devlet: Hukuki Öğretinin İkilimleri. (Çev. Gülçin Balamir Çoşkun). *Devlet Kuramı* (s. 359-376). (Der. C. B. Akal). Ankara: Dost Kitabevi.
- Çam, E. (2000). *Çağdaş Devlet Sistemleri*. İstanbul: Der Yayınları.
- Çelebi, F. (2012). Fransa Millet Meclisi Üzerine. *Yasama Dergisi*, (21), 51-84.
- Çolak, Ç. D. (2017). Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi Yetkisinin Amerikan Sistemi Üzerinden Karşılaştırmalı Analizi. *Strategic Public Management Journal*, 3(Special Issue), 51-50.
- Demir, F. (2014). Yarı Başkanlık Hükümet Sistemi ve Türkiye. *Yaşar Üniversitesi Dergisi*, 8 (Özel Sayı), 831-876.
- Dereli, E. (2001). *Karşılaştırmalı Bir Bakışla: ABD ve Fransa Siyasal Sistemleri*. İstanbul: Der Yayınları.
- Dışişleri Bakanlığı. (2018). *Birleşik Krallık'ın Siyasi Görünümü*. 06 18, 2018 tarihinde www.mfa.gov.tr: <http://www.mfa.gov.tr/ingiltere-siyasi-gorunumu.tr.mfa> adresinden alındı.
- Dye, T. (2008). *Understanding Public Olicy*. NJ: Prentice Hall.
- Erat, V., & Özkaya, Y. (2017). Kamu Politikalarında Yasalaştırma Süreci: 6360 Sayılı Yasa Üzerinden Bir İnceleme. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 32(2), 263-288.
- Erat, V. (2015). Türkiye'de Cumhurbaşkanının Halk Tarafından Seçilmesinin Hükümet Sistemi Üzerine Etkileri. *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yönetim Bilimleri Dergisi*, 13(25), 325-355.
- Erdem, K. (2014). Yarı-Başkanlık Sistemi: Teori, Pratik ve Tartışmalar. , *Karşılaştırmalı Hükümet Sistemleri Yarı Başkanlık Sistemi (Fransa, Polonya ve Rusya Örnekleri)* (s.1-26). (Ed. H. Yapıcı Kaya). Ankara: TBMM Basımevi.
- Ergil, D. (2013). Başkanlık Sistemi. *Yeni Türkiye*, (51), 372-380.
- Eroğul, C. (2001). *Çağdaş Devlet Düzenleri*. Ankara: İmaj Yayınevi.
- Fendoğlu, H. T. (2014). *Başkanlık Sistemi Tartışmaları*. Ankara: Stratejik Düşünce Enstitüsü, 06.08. 2019 tarihinde http://www.hasantahsinfendoglu.com/dokumanlar/makaleler/BASKANLIK_SISTEMI_TARTISMALARI.pdf adresinde n alındı.
- Fransa Anayasası (1958). 05.06.2019 tarihinde www.adalet.gov.tr: <http://www.adalet.gov.tr/duyurular/2011/eylul/anayasalar/ulkeana/pdf/07-FRANSA%20169-208.pdf> adresinden alındı.
- Gözler, K. (2010). *Anayasa Hukukuna Giriş*. Bursa: Ekin Yayın.
- Gözler, K. (2012). *Devletin Genel Teorisi*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Gözübüyük, Ş. (2003). *Anayasa Hukuku*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Gül, H., Kamalak, İ. & Sallan Gül, S. (2017). Amerikan Başkanlık ve Fransız Yarı-Başkanlık Sistemleri Işığında Türkiye'nin Yeni Cumhurbaşkanlığı Hükümeti Sistemi. *Strategic Public Management Journal*, 3(Özel Sayı), 101-120.
- Hakyemez, Y. Ş. (2012). Hükümet Sistemi Arayışları ve Yeni Anayasa. *Demokratik Anayasa Görüşler ve Öneriler* (s.270-297). (Haz. E. Göztepe ve A. Çelebi). İstanbul: Metis Yayınları.
- Hekimoğlu, M. M. (2009). *Anayasa Hukukunda Karşılaştırmalı "Demokratik Hükümet Sistemleri" ve Türkiye*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Kaboğlu, İ. Ö. (2000). *Anayasa ve Toplum*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Kahraman, M. (2012). Hükümet Sistemi Tartışmaları Bağlamında Başkanlık Ya Da Yarı- Başkanlık Sistemlerinin Türkiye'de Uygulanabilirliği. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(18), 431-457.
- Kalaycıoğlu, E. (2005). Başkanlık Rejimi: Türkiye'nin Diktatörlük Tehdiidiyle Sınava. *Başkanlık Sistemi* (s. 13-29). (Yayına Hazırlayan T. Ergül). Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayını.
- Kara, F. (2012). Birleşik Krallık Avam Kamarası Çalışma Usul ve Esasları Üzerine. *Yasama Dergisi*, 7(21), 7-50.
- Karatepe, Ş. (2013). Hükümet Sistemleri ve Türkiye. *Yeni Türkiye* (51), 223-235.
- Kaynar, M. K. (2015). Anayasa, Yasama, Yürütme ve Yargı. *Siyaset: Kavramlar, Kurumlar, Süreçler* (s. 285-334). (Ed. Y. Taşkın). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kelsen, H. (2011). Saf Hukuk Kuramı: Devlet ve Hukuk Özdeşliği. (Çev. Cemal Bâli Akal). *Devlet Kuramı* (s. 425-456). (Der. C. B. Akal). Ankara: Dost Kitabevi.

- Koçak, K. A. (2017). ABD Başkanlık Sistemi: "Ayrı" Ama "Birlikte" Çalışan Organlar. *Karşılaştırmalı Hükümet Sistemleri Başkanlık Sistemi: ABD, Arjantin, Azerbaycan, Brezilya ve Nijerya Örnekleri* (s. 21-81). (Ed. S. Gökçimen). Ankara: TBMM Basımevi.
- Miş, Nebi, Aslan, Ali, Ayvaz, M. Erkut, & Duran, Hazel (2015). *Dünyada Başkanlık Sistemi Uygulamaları (ABD, BREZİLYA, ARJANTİN, MEKSİKA, GÜNEY KORE, ŞİLİ)*. İstanbul: SETA, 05. 01. 2019 tarihinde http://file.setav.org/Files/Pdf/20150526181848_51_baskanlik_raporu_web.pdf adresinden alındı.
- Montesquieu. (t.y.). *Kanunların Ruhunu Üzerine*. (Çev. Fehmi Baldaş). İstanbul: Hiperlink Yayınları.
- Özbudun, E. (2016). *Türk Anayasa Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Özbudun, E. (2005). Başkanlık Sistemi Tartışmalar. *Başkanlık Sistemi* (s.105-111). (Yayına Hazırlayan T. Ergül). Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları.
- Özer, A. (2016). *Anayasa Hukuku*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Roskin, M. G. (2016). *Çağdaş Devlet Sistemleri*. Çev. Bahattin Seçilmişoğlu, Ankara: Adres Yayınları.
- Sartori, G. (1997). Karşılaştırmalı Anayasa Mühendisliği, Çev. Ergun Özbudun. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Sayarı, S. (2014). Çoğunlukçu Kurumsallaşmış Başkanlık Rejimi: ABD. *Karşılaştırmalı Siyasal Sistemler* (s. 98-123). (Ed. E. Kalaycıoğlu, ve D. Kağnıcıoğlu). Eskişehir: Eskişehir Anadolu Üniversitesi.
- Saybaşı, K. (1985). *Siyaset Biliminde Temel Yaklaşımlar*. Ankara: Birey ve Toplum Yayınları.
- Şaylan, G. (1981). *Çağdaş Siyasal Sistemler*. Ankara: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları.
- Şencan, H. (2014). Çatışmacı Parlamentarizmden Melez Bir Çözüme: Fransa'da Yarı Başkanlık Sistemi. *Karşılaştırmalı Hükümet Sistemleri Yarı Başkanlık Sistemi (Fransa, Polonya ve Rusya Örnekleri)* (s. 27-98). (Ed. H. Yapıcı Kaya). Ankara: TBMM Basımevi.
- Teziç, E. (2009). *Anayasa Hukuku*. İstanbul: Beta Yayınları.
- The American Presidency Project, (2020a). *Executive Order*. 15.05.2020 tarihinde The American Presidency Project: <https://www.presidency.ucsb.edu/statistics/data/executive-orders> adresinden alındı.
- The American Presidency Project, (2020b). *Executive Orders (J.Q. Adams 1826 - Trump 2018)*. 15.05.2020 tarihinde The American Presidency Project: <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/presidential-documents-archive-guidebook/executive-orders-jq-adams-1826-trump-2018> adresinden alındı.
- Tunçdemir, C. (30.11.2017), "ABD Kongresi'nden Kanun Geçirmek Neden Zor?", T24, 04.07. 2019 tarihinde <https://t24.com.tr/yazarlar/cemal-tuncdemir/abd-kongresinden-kanun-gecirmek-neden-cok-zor,18632> adresinden alındı.
- USINFO. (2005). *Federal Hükümet*. 10.05. 2019 tarihinde <http://www.usemb-ankara.org.tr>: http://www.usemb-ankara.org.tr/About_America_Government/federal.htm adresinden alındı.
- Vaison, R. (1973). A Note on Public Policy. *Canadian Journal and Political Science*, 6(4), 661-664.
- Vergin, N. (2012). *Siyasetin Sosyolojisi*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Yavuz, B. (30.04. 2015). *Hükümet Sistemi Seçeneklerinde Denge ve Denetleme Mekanizmaları*, Denge ve Deenetle Ağı (Analiz Raporu 3), 05. 07. 2019 tarihinde birada.org: <http://www.birada.org/tr/17839/Hukümet-Sistemi-Seceneklerinde-Denge-ve-Denetleme-Mekanizmaları-Analiz-Raporu> adresinden alındı.
- Yayla, A. (2014). *Karşılaştırmalı Siyasal Sistemler*. Ankara: Adres Yayınları.
- Yücel, B. (2016). Parlamenter Rejimin Temel Mantığı Hangi Esaslara Dayanmaktadır?, *Türkiye'nin Anayasa Gündemi* (s. 72-76). (Der. İ. Ö. Kaboğlu). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Zengin, M. A. (2016). ABD Başkanlık Sisteminde Fren ve Denge Mekanizması Üzerine Bir İnceleme. *TAAD*, (28), 1-28.